

Nyt og Noter

Skolehistoriske aktstykker

Norsk Skolemuseums venner begyndte i 1958 udsendelsen af serien Skolehistoriske aktstykker. Serien er nu overtaget af Selskabet for norsk skolehistorie, der både forhandler de tidligere udsendte hæfter og udsender nye. Selskabet har også udsendt en ny udgave af et udsolgt hæfte, så alle 23 hæfter nu kan købes.

Det drejer sig om faksimileudgaver af love, forordninger, instruktioner, undervisningsplaner o.l. vedrørende folkeskolen, det højere skolevæsen og læreruddannelsen. De ældste aktstykker er fra 1739, og det yngste er fra 1902.

Hæfterne har interesse også i dansk sammenhæng. 9 af aktstykkerne er fra før 1814, og en del af dem gjaldt både danske og norske forhold.

Det gælder således det netop udsendte hæfte, nr. 23, der er en gengivelse af en »Undervi-

isnings-Plan for Cathedralskolerne i København, Christiania og Odense« fra 1805. Denne undervisningsplan er den første officielle for den lærde skole. Planen kaldtes reformplanen. Reformen blev normalordning med »Forordning angaaende de lærde Skoler i Danmark og Norge« af 1809 (Skolehistoriske aktstykker nr. 17).

11 aktstykker drejer sig om folkeskolen, 8 om det højere skolevæsen og 4 om læreruddannelsen.

Hæfterne kan anbefales alle med interesse for ældre skolelovgivning. De koster 10 kr. stykket. Ved køb af 10 stk. er der 25% rabat, og ved køb af hele serien 50%. De bestilles på adressen Norsk Pedagogisk Studiesamling, Bankplassen 3, Oslo 1.

Leif Degnbol

De frie skoler's historie

Da Kristen Kold døde i 1870, fortsatte Dalum Højskole som pighøjskole med Kolds svoger Jens Peder Lebæk og Marie Kold som forstanderpar. Højskolen blev p.g.a. svigtende elvtilgang opgivet i 1883, hvorefter Lebæk drev det til højskolen hørende landbrug, indtil han i 1886 afhændede jord og bygninger til hans Appel og Jørgen Pedersen, der indrettede landbrugsskole på stedet – den nuværende Dalum Landbrugsskole.

J. P. Lebæk og Marie Kold flyttede herefter til Vester Skerninge på Sydfyn, hvor de samme år erhvervede et større landbrug. Lebæk var her initiativtager til flere landøkonomiske foreninger, mejeri, kvægavls- og kontrolforening foruden et par foredragsforeninger og Ve-

ster Skerninge Forsamlingshus. Marie Kold døde i 1896 og J. P. Lebæk i 1915.

En søn af Lebæks andet ægteskab med Jacobine Frederikke Jacobsen Due, Johs. Lebæk har efterladt sig en række bøger og arkivalier fra Dalumtiden. En del af arkivalierne fra pighøjskolen er i 1985 blevet afleveret til Det lokalhistoriske Arkiv i Vester Skerninge, hvor de nu indgår i J. P. Lebæks personarkiv.

De afleverede arkivalier fra pighøjskolen omfatter lister over »Gaver og Laan til Fortsættelse af »Kolds Skole« 1870-71 med enkelte tilhørende breve, desuden fortegnelse over elever 1871-83 oplysende elevens navn, hjemsted og den præsterede betaling for højskoleopholdet. Arkivet omfatter endvidere en regn-

skabsbog 1875-86 samt 8 stk. elevbilleder, 1870/71, 1872, 1872/73, 1873/74, 1874, 1875 og 2 udat.

Det kan sluttelig tilføjes, at der formentlig hen ad vejen vil dukke flere interessante ting op.

Hans Nørgaard

På forlaget Arusia er udkommet en biografi om forfatteren og højskolemanden Anton Nielsen. Det er en meget stofmættet bog, der især behandler hans virksomhed som »skolelærerforfatter«. Citaterne er mange og bogen en glimrende indføring i det miljø, der prægede Anton Nielsen afgørende trods hans oprindelige binding til Indre Mission.

Alf Løhde Mikkelsen: »Spurvekvidder«. En beretning om forfatteren og højskolemanden Anton Nielsen. 1984. S. E.

Dansk Friskoleforening har taget et godt initiativ til fordel for de mange, der gerne vil kende baggrunden for de sange, der synges hjemme og i skolen. Bogens mange oplysninger gengives i kort form, så de lige er til at give videre. Takket være udførlige registre er det blevet en opslagsbog, som mange forældre og lærere vil vide at benytte.

Johs. Nielsen, Ingrid Hentze og Kresten Andresen: Om historiske sange i Dansk Skolesangbog. 1985. S. E.

Den toklassede landsbyskole

Jeg bliver mere og mere overbevist om, at de forsvundne toklassede skoler, som jeg har haft den lykke at prøve at virke i (1951-52), rummede værdier, som vi i de moderne skoler ikke kan finde, og som næppe vil kunne skabes, selv om alle råber på disses selvfølgheder som kontakt til børn og hjem, kommen-hinden-ved etc. Hvor den toklassede skole fungerede, tror jeg, den var idealet.

Mit første bekendtskab med den 2-klassede skole var Snæbum skole, som lå lidt nordvest for Hobro. Rækkefølgen var lykkelig for mig, da jeg her fandt en skole, som var overordentlig vel fungerende, takket være en lærer E. Th. Larsen. Modsat var min næste station, Grove skole ved Havndal, som gennem længere tid havde været »plaget« af løs hjælp. Da jeg kom dertil, havde jeg med mig den styrke, at jeg havde oplevet, hvorledes en skole af den type skulle og kunne fungere, og det lykkedes hurtigt at få den ind i en god skure ved at følge mange veje, bl.a. nogle, som i dag ikke er farbare. Lad mig understrege, at jeg fik et meget harmonisk forhold til eleverne, også til de af dem, som havde måttet følge mig ad ovennævnte ikke-farbare veje.

Lad mig pointere, at jeg ikke er så blåøjet at tro, at den 2-klassede skole var idel lykke. Det hele stod og faldt med læreren. Var han ikke sin opgave voksen, faldt korthuset, idet man jo ikke – som på en større skole – havde mulighed for at pacificere ham på et fagligt sidespor. Modsat, hvor han ikke blot var **underviser** (det har alle ansatte i folkeskolen papir på at være), men hvor han var **lærer**, der skabtes en skole i ordets bedste forstand, ikke en institution, som den nu ofte kaldes og er, men en naturligt samhørende og samarbejdende del af det omliggende samfund, som skolen skulle tjene (ikke populær snak i dag).

Det er blevet hævdet, at den meget snævre fagkreds var et minus. Her er det vigtigt at huske på, at det samfund, skolen betjente, ikke var så komplekst, som det nuværende. Læse, regne og skrive skulle man kunne, bibelhistorie, salmer og sange skulle være lært, og kunne man overkomme mere, var det i orden, men ikke krævet. Vi nåede dog lidt historie, geografi og naturhistorie, som – rigtigt lagt til rette – kunne give børnene store oplevelser, jvf. Martin A. Hansens »Løgneren«.

Set gennem mine briller var fagkredsen i

harmonien med de krav, samfundet stillede. Er den det i dag?

Jeg tror, den 2-klassede skole umærkeligt skabte et godt socialt klima i skolen. Når en elev var færdig med sit eget arbejde, havde – fik i Grove-tilfældet – vi den ordening, at eleven så sig om i klassen, og opdagede eleven, at der sad en kammerat og tumlede med et problem, listede man over og gav hjælp. Følgen: Tillid fra små til større elever og følelsen af, at nogen havde brug for ens viden for de større elevers vedkommende. Ånden fra klassen førtes naturligt med ud på legepladsen, for man mobber ikke den, man lige har ydet hjælp, og man driller ikke den, man nys fik hjælp af. Lutter idyl? Nej, for pigers sjippetov skal standses, deres bolde skal gribes og bortføres, deres kjoler skal løftes, drenges hakkeorden skal afprøves og reguleres.

Samarbejdet mellem skole og hjem foregik ikke på møder, hvor forældre i mange tilfælde sidder hjælpeløse overfor lærerne, men ved opsøgning i de svære tilfælde (hjem til skole eller skole til hjem) Ellers mødtes man i Brugsen, ved kaffebordet i hjemmene, ved møderne i forsamlingshuset o.lign., og var det rigtige forhold indarbejdet, kunne de fleste problemer ordnes.

Hvad læreren angår, var det et ensomt job, forstået derhen, at problemerne ikke kunne diskuteres med andre. Man måtte selv finde en løsning, se virkningen af denne, analysere og revidere, eventuelt finde andre veje at gå. Det anser jeg for udviklende for læreren. Eller sagt med en gammel venindes ord: »Alene for

at de unge lærere kan prøve deres evner, bør man bevare de 2-klassede skoler«.). Jeg er næsten enig i dette synspunkt. Han havde ikke mulighed for at benytte de »lette løsninger«: Udenfor døren, hen til klasselæreren, hen til inspektøren, hen i obs. Problemerne skulle løses, ikke skubbes til side.

Alt i alt vil jeg fastholde min påstand. Den 2-klassede skole løste de opgaver, dens tid stillede den. Den samlede sum af viden hos dens elever var mindre, men fag for fag kunne den stå sig med de moderne skoler – måske overgå dem, og hvad angår det medmenneskelige, er der ikke tvivl i mit sind om, at den overgik disse. Ligeledes er det værd at bemærke, at de gamle degne (ikke underviserne) var respekterede og ofte førende medlemmer af deres samfund, hvor nutidens lærere ofte bor langt fra deres skole.

Kan de genskabes, de stråttækte? Det kan de ikke, og det skal de ikke. I deres form var de en tilpasset del af deres tids samfund, og da samfundet er ændret radikalt, vil de ikke passe ind i dette. Derimod er det muligt, at man kan hente inspiration fra dem: Lille skole i stor skole, integrering (landsbyttossen kunne godt gå i skolen), forsøgene med samlæsning af små klasser etc. Man må blot huske – igen en påstand –, at det vigtige er, at skolen tilpasses det eksisterende samfund, de nugældende krav. Vil man det, tror jeg, at skolen igen kan blive et respekteret led i samfundet.

Aksel Leth

Skoleinspektør ved Hover skole

Historisk Selskab for handikap og samfund

Der afholdes stiftende møde i Selskabet fredag den 21. februar 1986 på Døveskolen, Kastelvej 58, 2100 København Ø.

Mødet indledes med en forelæsning ved skoleleder Birgit Kirkebæk om »Abnormbegrebet – historisk belyst«, og forhenværende inspektør Folke Johansen fortæller om »Blindes

skriftsprog«. Der er desuden arrangeret udstilling med eksempler fra de historiske studie-samlinger.

Selskabets adresse er Rehabilitation International, Sahva, Borgervænget 7, 2100 København Ø.

Institut for dansk skolehistorie

Ud over de faste medarbejdere har Institutet haft tilknyttet *Nete Balslev Wingender*, der arbejder med en undersøgelse af åndssvage børn i forrige og begyndelsen af indeværende århundrede, samt *Ning de Coninck-Smith*, der undersøger børns liv i og omkring folkeskolen i København ved århundredskiftet. Overlærer *Lejf Degnbol* er knyttet til Institutet ved ansættelse i en kombinationsstilling. Han arbejder med studiet af skole- og undervisningsplaner i dette århundrede.

Ingrid Markussen har fra 1.8.1985 et etårigt stipendium fra Humanistisk Forskningsråd til studier i befolkningens skrivegygtighed i 1700-tallet.

Undervisning og eksamen i disciplinen den danske skoles udvikling og aktuelle situation på kandidatstudiernes 2. del har været varetaget af *Søren Ehlers* og *Ellen Nørgaard*. *Ingrid Markussen* har stået for kurset Skolen i lokalhistorien fra ca. 1900 til i dag. Alle medarbejderne har medvirket ved kurset »*Opdragelse og undervisning*« under pp-instituttet.

Medarbejderne har skrevet en række artikler om emner inden for dansk skolehistorie i dette århundrede. Institutet har medvirket i et fællesnordisk projekt om læse- og skrivekyndighedens udvikling og har i 1985 udsendt publikationen »*Da menigmand i Norden lærte at skrive*«. I samarbejde med DLHs bibliotek er udsendt en større bibliografi, red. af *Johan Qvistgaard*. »*Skolehistorisk litteratur 1966-81*«. *Ellen Nørgaard* og *Vagn Skovgaard-Petersen* har skrevet bidrag til »*Skolens Danmark fra reformationen til i dag*«, der udkommer sidst på året. *Ellen Nørgaard* har – sammen med *Spæt Henriksen* – udgivet »*Vanløsedagbogen*« samt »*Børnenes skole. En skolekritik i historisk perspektiv*«. Desuden har hun bidraget til *Unge Pædagogers* bind 4 af *Bidrag til den danske folkeskoles historie*.

Ingrid Markussen har været formand for DLHs forsknings- og stipendieudvalg. *Ellen Nørgaard* har været medlem af udvalget om skolen i informations-samfundet (Skinfo). *Vagn Skovgaard-Petersen* har været medlem af bedømmelsesudvalg.

Vagn Skovgaard-Petersen

Selskabet for dansk skolehistorie

Årsmødet blev i 1984 holdt i undervisningsministeriet. *Bertel Haarder* talte om ministeriets opgaver i 1980'erne, og fhv. afdelingschef *Verner Hammer* causerede om ministeriets historie. Han og kontorchef *Ida Dybdal* stod for en spændende rundvisning i Frederiksholms Kanal 21.

Ved generalforsamlingen genvalgte til styrelsen Vagn Hansen, Robert Hellner, Ove H. Nielsen og Viggo Witt-Hansen. I stedet for Grethe Ilsøe valgtes overlærer Lejf Degnbøl. Styrelsen konstituerede sig derefter med Robert Hellner som kasserer, Vagn Hansen som sekretær, Witt-Hansen som næstformand og undertegnede som formand. Stipendiat Søren Ehlers blev valgt som redaktør.

Selskabet har – lidt forsinket – udsendt årbogen 1984 på 237 sider, redigeret af *Søren Ehlers*. Den har skiftet navn til *Uddannelseshistorie*. Ændringen er udtryk for ønsket om, at årbogen når videre ud.

Udgivelsen blev markeret ved en større reception på Danmarks Lærershøjskole den 4. marts. Her causerede »Folkeskolen«s tidligere redaktør *Albert Johansen* veloplagt om livet i skolen gennem 100 år.

Styrelsen har i årets løb arbejdet bl.a. med en ny udgivelse af filmen *Den danske landsbyskole*. Der er fra forskellige fonde skaffet midler til veje, og produktionen er i gang under medvirken af Statens Filmcentral.

Vagn Skovgaard-Petersen